

شرح جامع

مبانی نظری برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

«هنر»

(برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای)

مؤلف: محسن اسماعیلی

پیشگفتار مولف

گردآوری و تألیف مجموعه پیش رو حاصل بیش از چهار سال تلاش مستمر بوده که آغاز آن به دوران مطالعاتی کنکور کارشناسی ارشد نگارنده (۱۳۸۵) و اتمام آن به سال ۸۸ باز می‌گردد. در حقیقت کتاب پیش رو مجموعه تکامل یافته‌ی جزواتی است که نگارنده در طول ۳ سال تدریس در مؤسسات آمادگی آزمون کارشناسی ارشد تدوین نموده و حاوی مطالبی است که هر ساله با بررسی و ارزشیابی سوالات آزمون سراسری و بازخوردهای ناشی از آن بازنگری و به روز رسانی شده است. بدون تردید مجموعه پیش رو به هیچ روی از سوی نگارنده به عنوان یک مرجع علمی و رسمی تلقی نمی‌گردد؛ بدین جهت نگارنده تلاش نموده تا از طریق ارجاء نویسی در داخل متن هدایتگر دانشجویان شهرسازی، داوطلبین کارشناسی ارشد و سایر استفاده‌کنندگان اعم از داوطلبین آزمون دکتری باشد. مآخذ استفاده شده در این مجموعه مشتمل بر منابع اصلی کنکور کارشناسی ارشد در ۱۰ سال گذشته و منابع مرتبط با ادبیات جهانی معاصر در رشته‌ی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای بوده که در سالیان گذشته در طرح سؤالات بدان توجه ویژه‌ای شده است. علاوه بر این انگیزه‌ی اصلی نگارنده در تدوین این مجموعه فراغت خاطر دانشجویانی است که در طول سالیان گذشته همواره در حسرت منبعی جامع، کامل و مستند بوده و همواره از مطالعه منابع نخ نما و تاریخ مصرف گذشته موجود در بازار ابراز گلایه می‌کرده‌اند.

در پایان به جاست که مراتب تقدیر و احترام خود را به مدیریت محترم مؤسسه انتشاراتی ارشد و سایر دست‌اندرکاران مؤسسه به جهت فراهم آوردن فرصت انتشار این مجموعه تقدیم نمایم و از تلاش‌ها و کمک‌های فکری دوستان عزیزم حمیدرضا ابراهیم خانی، علی خادم رضا و سرکار خانم بابکری نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

با سپاس

محسن اسماعیلی

اسفند ۱۳۸۸

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

پیشگفتار ناشر	۳
پیشگفتار مولف	۴

بخش اول: مفاهیم پایه، اصطلاحات و سیر تحول برنامه‌ریزی شهری

فصل اول: مفاهیم پایه و سیر تحول برنامه‌ریزی شهری

تعاریف شهر و منشأ پیدایش آن	۱۳
نظام (سیستم) و سیستم‌های شهری	۱۴
برنامه ریزی و برنامه ریزی شهری	۱۷
مفاهیم اصلی برنامه ریزی	۱۹
واژه شناسی در ادبیات برنامه ریزی	۱۹
برنامه ریزی شهری	۲۵
نقش نظریه‌های سیاسی در برنامه‌ریزی شهری	۲۹
انتقادات وارد بر طرح‌های جامع	۳۲
انواع و سلسله مراتب طرح‌های ساختاری	۳۵
مبانی و مشخصات طرح‌های ساختاری	۳۵
موضوعات طرح ساختاری	۳۶
مفاهیم مرتبط با طرح‌های استراتژیک (راهبردی)	۴۰
اقدامات و مطالعات مورد نیاز	۴۳
سیر تکوین طرح‌های توسعه شهری در جهان	۴۸
نظریات متاخر برنامه ریزی	۵۰
اهداف برنامه‌ریزی محیطی	۵۵
خلاصه فصل	۵۷

فصل دوم: اصطلاحات مرتبط با شهر و شهرسازی

فضاهای کالبدی شهری (Urban spatial physical system)	۷۰
--	----

نظام تقسیمات شهری	۷۰
محدوده‌های شهری	۷۱
مفاهیم مرتبط با مرمت شهری	۷۲
طراحی شهری و مواضع تعاملی آن با برنامه ریزی شهری	۷۳
خلاصه فصل	۷۷

بخش دوم: برنامه‌ریزی کالبدی

فصل سوم: برنامه‌ریزی کاربری زمین

برنامه ریزی کاربری اراضی شهری (land use planning)	۸۵
فرایند برنامه ریزی کاربری زمین	۸۷
معرفی دیدگاه‌های اساسی در کاربری زمین (پور محمدی ۱۳۸۱)	۸۸
طبقه بندی کاربری‌های شهری (زیاری ۱۳۸۴ - پور محمدی ۱۳۸۱ - سعیدنیا b ۱۳۸۲)	۹۰
اثرات اجتماعی، اقتصادی، و کالبدی کاربری‌های شهری (زیاری ۱۳۸۴)	۹۲
معیارهای مکان‌یابی و مطلوبیت در کاربری‌های شهری	۹۲
مشخصات مکانی در کاربری زمین	۹۳
ارزیابی کاربری اراضی شهری	۹۸
سرانه و استانداردهای فضایی کاربری زمین	۱۰۰
ضوابط اجرایی کاربری زمین	۱۰۲
محتوای منطقه بندی	۱۰۵
خلاصه فصل	۱۰۹

فصل چهارم: برنامه‌ریزی مسکن

تعریف تراکم و انواع آن	۱۱۷
انواع تراکم متداول در حوزه برنامه‌ریزی و طراحی شهری	۱۱۸
مفاهیم مرتبط با تراکم	۱۲۱

فصل پنجم: برنامه ریزی حمل و نقل

سیستم حمل و نقل	۱۲۷
شبکه ارتباطی و تاسیسات ترافیکی (محمل)	۱۲۸
وسیله سفر (حامل)	۱۲۹
محموله (انسان و کالا)	۱۲۹
مدیریت و تکنولوژی (Traffic Management)	۱۲۹

۱۲۹	برنامه ریزی ترافیک شهری
۱۳۰	تقاضای حمل و نقل شهری
۱۳۲	تعاریف و اصطلاحات رایج در حمل و نقل
۱۳۴	شبکه دسترسی
۱۳۶	سلسله مراتب شبکه ارتباطی از نظر وظیفه و اهمیت
۱۳۸	شبکه حلقوی یا رینگ سیستم
۱۵۲	تقاطع
۱۶۲	آلودگی صوتی
۱۶۵	انواع سیستم‌های حمل و نقل عمومی درون شهری
۱۶۹	انتخاب سیستم حمل و نقل عمومی
۱۷۲	فضا و سیمای خیابان
۱۷۵	خلاصه فصل

بخش سوم: سیر اندیشه‌های شهرسازی و نظریات ساخت شهر

فصل ششم: سیری در اندیشه‌های شهرسازی

۱۸۵	مقدمه
۱۸۵	۱-۳- اصطلاحات پایه در متدلوژی (روش شناسی) شهر سازی
۱۸۸	۲-۳- تبیین سه مفهوم: سنت گرایی، مدرنیسم و پست مدرنیسم
۱۹۰	۳-۳- سیری در اندیشه‌های شهر سازی از آرمان تا واقعیت
۱۹۵	نقد شهر صنعتی در قرن ۱۹
۱۹۵	پیش شهر سازی
۱۹۸	اندیشمندان نحله فکری پیش شهر سازی ترقی گرا یا آرمانگرا (سوسیالیست‌های تخیلی)
۲۱۰	اندیشمندان نحله فکری پیش شهرسازی فرهنگ گرا:
۲۱۲	نقد بی‌الگوی مارکس و انگلس (گرایش به تحولات انقلابی)
۲۱۶	شهرسازی - ستیزی آمریکایی (پیش شهرسازی طبیعت گرا)
۲۱۶	اقدامات عملی در عصر پیش شهر سازان
۲۲۳	شهر سازی
۲۴۴	برخی مکاتب معماری مدرن (قبادیان: ۸۴-۳۰)
۲۴۵	الگوی شهرسازی فرهنگ گرا
۲۴۶	اندیشمندان نحله شهر سازی فرهنگ گرا:
۲۵۴	شهرسازی طبیعت گرا
۲۵۵	اندیشمند نحله فکری طبیعت گرا

الف) سرزمین فن (Technotopia).....	۲۵۹
ب) شهر انسانی برای یک آمایش انسانی.....	۲۶۴
تئوری شکل شهر	۲۷۷
سایر مکاتب	۲۷۹
مکتب فلسفه شهر	۲۸۵
مکتب فرامدرنیسم (پست مدرن)	۲۸۷
مکتب ساختارگرایی	۲۹۴
به سوی تمامیت (کلیت واحد) تئوری جدید طراحی شهری).....	۲۹۶
مکتب نوخردگرایی (نوسنت گرایی - Neo traditionalism)	۲۹۸
سایر نظریه‌های پست مدرن	۲۹۹
شهرسازی و توسعه پایدار	۳۰۵
تحولات شهرسازی براساس سه‌گانه تا فلر:.....	۳۱۷
خلاصه فصل	۳۱۹

فصل هفتم: نظریات ساخت شهر

نظریه مرتبط با اکولوژی شهری (شیعه ۱۳۷۹، شکویی ۱۳۸۳).....	۳۴۴
۲- ساخت قطاعی شهر: (نظریه همرویت)	۳۴۴
۳- ساخت ستاره ای شکل	۳۴۵
۴- ساخت چند هسته ای (نظریه ادوارد اولمن و چانسی هاریس).....	۳۴۶
۵- ساخت عمومی شهرها	۳۴۷
۶- ساخت طبیعی شهرها	۳۴۷
۷- ساخت خطی یا کریدوری	۳۴۸
۸- نظریه ساخت منطقه واحد مسکونی.....	۳۴۸
۹- نظریه کاربری فضای شهری	۳۴۸
۱۰- نظریه ساخت اکولوژیک شهر	۳۴۹
۱۱- نظریه کیفیت رشد و تکامل شهر	۳۴۹
نقشها و وظایف شهری	۳۵۱
طرح های مختلف توسعه شهری	۳۵۱
تعریف و انواع شکل شهر (بحرینی ۱۳۸۳)	۳۵۹
ج) طبقه بندی فضاهای باز	۳۶۸
خلاصه فصل	۳۶۹

بخش چهارم: برنامه ریزی منطقه‌ای

فصل هشتم: برنامه ریزی منطقه ای

۳۷۷	۱-۴ زمینه شکل گیری برنامه ریزی منطقه ای
۳۷۹	۲-۴ منطقه و روش های تعیین آن
۳۸۸	۳-۴ برنامه ریزی منطقه ای، تعاریف، فرایند و مفاهیم مرتبط
۳۹۴	۴-۴ روش ها و مدل های برنامه ریزی و تحلیل منطقه ای
۴۱۴	خلاصه فصل

بخش پنجم: سایر علوم مرتبط با شهرسازی

فصل نهم: محیط زیست، توسعه پایدار و مدیریت بحران در شهرسازی

۴۲۹	۱-۶ تقسیم‌بندی مقوله‌های زیست محیطی
۴۳۳	۲-۶ اکولوژی
۴۴۰	۳-۶ ضرورت مطالعه و محیط زیست
۴۴۱	۴-۶ جایگاه محیط زیست در چارچوب برنامه‌ریزی ملی و آمایش سرزمین
۴۴۴	۵-۶ جایگاه محیط زیست در برنامه‌ریزی منطقه‌ای
۴۵۰	۶-۶ جایگاه محیط زیست در برنامه ریزی و طراحی شهری
۴۵۳	۷-۶ توسعه پایدار شهری
۴۵۶	۸-۶ شهر سالم
۴۵۷	۸-۶ مدیریت بحران
۴۶۱	خلاصه فصل

فصل دهم: اقتصاد شهری

۴۶۷	اقتصاد شهری چیست؟
۴۶۸	تعریف شهر
۴۶۸	روند شهرنشینی در جهان
۴۶۹	دلایل وجود شهر
۴۷۱	صرفه‌جویی‌های ناشی از مقیاس
۴۷۴	روند شهرنشینی در کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته
۴۷۴	شهرنشینی سریع در ایران
۴۷۵	مکانیکی خانوارها
۴۷۶	بررسی نظریه‌های ساختار شهری
۴۸۱	نظریه بنیاد اقتصادی و رشد شهر
۴۸۳	فقر و تعریف آن
۴۸۸	خلاصه فصل

۴۸۸.....	تعریف شهر از نظر اقتصادی:
۴۸۹.....	دلایل وجود شهر

فصل یازدهم: جامعه شناسی شهری

۴۹۷.....	مکتب جامعه شناسی شیکاگو
۴۹۸.....	شهرگرایی و شهرنشینی
۵۰۱.....	مهاجرت
۵۰۲.....	آسیب شناسی شهری
۵۰۹.....	خلاصه فصل

فصل دوازدهم: جغرافیای شهری

۵۱۳.....	۱- مکتب ساختار گرایان:
۵۱۳.....	۲- مکتب رفتارگرایی:
۵۱۵.....	ویژگی های شهرهای جهان سومی
۵۱۶.....	الگوهای فضایی: (توسط مارتین کادوالور)
۵۲۱.....	ملاک های شناخت شهر از روستا
۵۲۳.....	مفهوم شهرگرایی
۵۲۵.....	پویایی شبکه شهری تحت تأثیر:
۵۲۶.....	مفهوم مگالاپلیس
۵۲۸.....	مشخصات منطقه بندی
۵۳۹.....	خلاصه فصل

فصل سیزدهم: (GIS) سیستم اطلاعات جغرافیایی

۵۴۶.....	منابع اطلاعات جغرافیایی
۵۴۷.....	تفسیر عکس های ماهواره ای
۵۴۹.....	وارد کردن اطلاعات
۵۵۲.....	طریقه کدگذاری در داده های رستری
۵۵۴.....	توابع تحلیلی داده های جغرافیایی
۵۵۵.....	خلاصه فصل
۵۵۹.....	منابع و مأخذ